

8. Leeming D. A. *Mythology: The Voyage of the Hero* / David Adams Leeming. — New York : J. B. Lippincott, 1973. — p. 184;
9. Le Guin U. *From Elfland to Poughkeepsie* // *The Language of the Night*, ed. Susan Wood. — New York : G.P. Putnam's Sons, 1979. — p. 93;
10. Lewis C. S. *A Preface to Paradise Lost* / Clive Staples Lewis. — New York, Oxford University Press, 1961. — 150 p.
11. Lewis C.S. *On Stories // On Stories and Other Essays on Literature* ed. by Walter Hooper / Clive Staples Lewis. — New York, London : Mariner Books, 202. — 180 p.
12. Lewis C. S. *Out of the Silent Planet* / Clive Staples Lewis. — New York : Macmillan, 1968. — 160 p.
13. Lewis C. S. *Perelandra* / Clive Staples Lewis. — Simon & Schuster, 2003. — 190 p.
14. Lewis C. S. *That Hideous Strength* / Clive Staples Lewis. — Simon & Schuster, 1996. — 384 p.
15. Orwell G. *The Scientist Takes Over*. Review of C. S. Lewis, *That Hideous Strength* (1945). *Manchester Evening News*, 16 August 1945, reprinted as No. 2720 (first half) in *The Complete Works of George Orwell*, edited by Peter Davison, Vol. XVII (1998). — pp. 250–251.
16. Timmerman J. H. *Other Worlds: The Fantasy Genre* / John H. Timmerman. — Bowling Green University Popular Press, 1983. — 124 p.

Genre Peculiarity of the «Cosmic Trilogy» by C. S. Lewis

The article analyzes the genre peculiarity and mythopoetic model of world original features in the «cosmic trilogy» by C. S. Lewis. The main structural elements of the «cosmic trilogy» were singled out — the motif of quest, myth about fall, the image of «secondary world». Language singularities were investigated in terms of artistic space creation.

УДК 821.111(73)-94.09

Єлена Івануна (Київ)

ХРОНІКА ЯК СТРУКТУРНИЙ ПРИНЦИП «ХРОНІК НАРНІЇ» К. С. ЛЬЮІСА

«Хроніки Нарнії» (сім частин, поєднаних спільним сюжетом, що становлять цілісну історію і водночас є окремими, цілком самостійними творами) найчастіше за жанром визначають як казки. Авторська літературна казка у 20 ст. набуває поширення та популярності. Виникають різноманітні літературні модифікації фольклорного сюжетно-композиційного канону казки, нові синтетичні жанрові форми. «Хроніки Нарнії» є одним з таких жанрових поєднань — казкою-хронікою.

Хроніка — вид історичного твору; літературний твір, у якому в часовій послідовності розкривається історія важливих суспільних чи родинних подій за тривалий проміжок часу [3, с. 726].

Як жанр хроніка була поширена у Візантії, Франції, Англії, Чехії часів Середньовіччя і формувалася з урахуванням традиції єгипетських, шумерських, римських анналів, вавилонських хронік, біблійних Книги Суддів, Царств, Параліпоменона, ісландських саг тощо [2, с. 562–563].

Особливості побудови історичної хроніки залежали від трьох основних факторів: 1) від особистості авторів; 2) від особи читача, задля якого писалася хроніка; 3) від особливостей літературно-традиційного матеріалу.

Візантійська хроніка — розповідь про минуле людства, починаючи з найвіддаленіших часів і закінчуючи сучасними для хроніста подіями. Оповідь стосується історії не одного народу, вона торкається подій з історії Всесвіту.

Порівняно зі своїм візантійським прототипом, західноєвропейська хроніка, творена при монастирях, має мало відмінностей, автори лише вели розповідь тільки про історію своєї Батьківщини [1] Творча роль автора зводилася до викладу матеріалу, а не його добору.

Деякі джерела подають літопис, як одну з форм історичної хроніки. Наприклад, «Літературознавчий словник-довідник» за редакцією Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва визначає хроніку подає як «літопис, вид історичного твору...» [3, с. 726]. Літературознавча енциклопедія, навпаки, наголошує на тому, що хроніка — жанр відмінний від літопису, і відрізняє літопис як багатоаспектне та різножанрове утворення [2, с. 562–563]. Дмитро Чижевський, говорячи про давньоруські літописи, також наголошує на тому, що літературна цінність літописів у тому, що вони являли собою «колаж» з творів різних жанрів [9, с. 132–133].

Проте загальні жанрові канони літопису та хроніки спільні, як, наприклад, вимога створення чіткої часово-епізодичної картини дійсності, хронологічний принцип композиції, важлива роль категорії часу, особливості нарації тощо. Відтак, джерела жанру казки-хроніки можемо відшукувати і в літописах.

Середньовічні західні хроніки не подавали достовірного історичного матеріалу, проте з них походить чимало сюжетів, які згодом отримали художню обробку. Приклад таких обробок — драматичні хроніки Вільяма Шекспіра, в основі яких лежить історична хроніка. Шекспір практично не відступав від джерела, проте авторське ставлення до описуваних подій проявлялося у мові, сценічній компоновці подій, в змалюванні характерів [1].

Сукупність хронік Шекспіра — це «тисячолітній літопис історії Англії, «художній історизм» [2, с. 7]. Шекспірівські хроніки не меншою мірою націлені на формування історичної свідомості сучасників, аніж його драматичні твори.

Традиція хроніки та шекспірівської драми позначилася на багатьох наративних жанрах, доповнених біографіями, щоденниками, спогадами, таких, як повість «Сімейна хроніка» С. Аксакова, романи — родинні хроніки: «Люборацькі» А. Свидницького, «Будденброки» Т. Манна, «Вербівчани» А. Іщука тощо [2, с. 562–563].

Назва твору «Хроніки Нарнії» — своєрідний конденсат хронотопу.

Час у хроніці постає суб'єктом, універсальним законом, який стає відповіддю на різноманітні історичні та соціальні питання [7, с. 3].

Сім частин «Хронік» подають історію чарівної країни Нарнії від її створення до зникнення, а точніше від створення до зникнення одного з фантастичних світів, що існують паралельно нашому, реальному.

Герої твору — діти, які магічним чином потрапляють з нашого світу до світу Нарнії у різні важливі моменти її історії. Оскільки час у Нарнії та в реальному світі перебігає по-різному, вся історія існування фантастичної країни відбувається протягом життя одного покоління: Поллі та Дігорі дітьми стають свідками створення Нарнії і в похилому віці бачать її зникнення. Між цими подіями до Нарнії в різний час потрапляють ще кілька дітей. Між їхніми подорожами світами в Англії минає рік чи кілька, а в Нарнії кілька десятків, а то й кілька сотень років. Важливо, що немає якоїсь чіткої пропорції, скільком рокам в іншому світі дорівнює рік в реальному. Це співвідношення суттєво змінюється, залежно від того, як швидко в Нарнії настає черговий важливий історичний момент. Саме в такі миті герої переносяться в інший світ, щоб відіграти свою роль в історичних перипетіях фантастичної країни. Саме ці вирішальні ситуації і складають фабулу твору. Між цими подіями, неодноразово наголошується в тексті, герої живуть в Англії звичайним буденним життям, а в Нарнії змінюються мудрі правителі та триває мирне безтурботне життя, щасливе для всіх її мешканців.

У кожній з частин наголошується на зв'язку з минулими подіями. А перша й остання, немовби замикають історію у коло. Вороги перемагають, Нарнію сплюндровано, лев Аслан, який створив цей світ багато віків тому, каже: «Нехай настане кінець», сонце гасне, все зникає в п'ятмі. Та герої — сім англійців-друзів Нарнії, які потрапляли до неї в різний час — а також найдостойніші з її мешканців, хто вистояв у всіх випробуваннях і залишився вірний Нарнії та Аслану, потрапляють з Асланом до «справжньої» ідеальної Нарнії, в якій уже не буде місця ніяким проявам зла.

В. Є. Петров у статті «Хроника как художественно-публицистический жанр: хорошо темперированное прошлое», проаналізувавши хроніки різних часів і різної спрямованості, формулює таке досить точне широке визначення хроніки як жанру: «хроніка — це добірка інформації про хронологічну низку важливих подій за певний проміжок часу на певний

території. Це певним чином складена й оформлена добірка, відтак хроніка — жанр художньо-публіцистичній». Хроніки націлені на формування історичної свідомості сучасників. [7, с. 2].

Отже, хроніки передають історію як світовідчуття сучасника чи його переосмислення потомками. І саме це є, за Петровим, жанротворчою рисою для всіх видів хронік (як для давніх літописів, так і для сучасних мемуарів і щоденників). Відтак, хроніки мають насамперед художню, публіцистичну цінність, історична роль — другорядна. Провідною, за Петровим, є саме публіцистична.

Певна публіцистичність характерна і для «Хронік Нарнії». По-перше, Нарнія — це бездоганна країна, з бездоганим суспільним устроєм та взаєминами між громадянами. Змальовуючи таку країну-взірець, країну-мрію, описуючи ті чи інші деталі, автор подає своє бачення ідеального ладу. По-друге, життя в Нарнії не є абсолютно ідеальним, оскільки зло потрапило і в цей світ ще під час його створення. І відтоді ідилічне життя Нарнії неодноразово опиняється під загрозою, і в переломні моменти можна проводити паралелі між історією Нарнії та реальної Англії.

Назар Федорак, аналізуючи хронотоп Галицько-Волинського літопису, говорить про те, що для жанру літопису характерний лінійний, статичний час [8].

Згідно зі статичною концепцією часу, різниця між минулим, теперішнім, майбутнім приблизно того ж роду, що і між різними точками простору. Рухаючись уздовж своєї світової лінії, ми «наштовхуємося» на різноманітні події, момент зустрічі з ними й він переживається нами як «теперішнє» [6].

Статичність часу є характерною особливістю християнського світогляду до нової доби. Тож природно, що саме такий вид часу має місце у «Хроніках Нарнії», які не лише містять дуже багато біблійних алюзій, а є своєрідним християнським катехізисом для дітей.

За Дж. Лінчем, християни вірили, що їм відомо не лише те, звідки з'явився Всесвіт, а й куди він прямує; а деякі вважали, що їм відомий точний розпорядок подій, які приведуть до кінця світу» [8, с. 24].

Як пише Назар Федорак, кожна історична подія, зафіксована в літописі, є тривимірною. По-перше, вона є пізнаною, бо об'єктивно її основа — історичний факт — уже в минулому. По-друге, вона є окремішньою подією-в-собі — дотичною до вічності, бо, за традиційними літописними формулами, «оскільки ж Бог зволив», «оддав Бог ворогів наших у руки ваші» і т. п. І, по-третє, історична подія є реальною, теперішньою-в-минулому [8, с. 24].

У «Хроніках Нарнії» час статичний. Попереду у героїв немає невідомого майбутнього, є лише майбутнє, якого вони ще не знають, проте воно вже давно визначене наперед.

У понятті «доля» можна виокремити три головні ідеї: ідею вродженості, ідею передбачення, ідею випадку. Коли ідея передбачення є ідеєю майбутнього або теперішнім майбутнього, то ідея вродженості є теперішнім минулого, ідея випадку — теперішнім теперішнього. Статичний час передбачає не вплив на майбутнє (теперішнє майбутнього як образ історичної події існує об'єктивно), а спрямованість до нього, його пояснення, що характерно, зокрема, для міфу [8, с. 25].

Пророцтва у «Хроніках» відіграють важливу роль. Коли четверо англійських дітей потрапляють до Нарнії крізь чарівну шафу (у другій частині «Лев, Біла Відьма й Шафа»), чаклунка одразу ж починає їх переслідувати, а мешканці Нарнії одразу їм радіють та беруться допомагати, оскільки всі знають пророцтво, що саме двоє синів Адама і дві доньки Єви переможуть Білу Чаклунку та визволять країну.

З різних натяків Аслана у розмовах з дітьми поступово стає зрозуміло, що все, що відбувалося, відбувається та відбуватиметься з ними, вже вирішено, згідно з якимось вищим задумом, великим планом історії Нарнії. Аслан знає майбутнє. Але каже тільки про те, про що можна, про що годиться розповісти:

«— Люба моя Люсі, — ніжно сказав Лев, — ні ти, ні твій брат більше туди не повернешся.

— А Юстес теж сюди не повернется? — спитала Люсі.

— Доню моя, — сказав Аслан, — чи треба тобі це знати? Ходіте...» [4, с. 301]

Теперішнє минулого проявляється у вродженості. Доля героїв «Хронік Нарнії», їхня вдача і їхня роль в історії визначаються їхнім походженням. Тільки «діти Адама і Єви» можуть бути правителями Нарнії, чорнобороді гноми двічі в різні часи засумнівалися в існуванні Аслана

у важку мить і виявилися зрадниками. Усі діти, які стають «друзями Нарнії», потрапляють туди не випадково, як їм спочатку здається, а тому, що вони обрані.

Четверо дітей Певенсі потрапили до Нарнії крізь чарівну шафу і стали королями і королевами, і згодом поверталися в чарівний світ ще кілька разів, щоб допомогти у вирішальну мить. Та потім Сьюзен, на відміну від інших, забуває про Нарнію в Англії, відмовляється від своєї обраності, а відтак і від своєї долі. Наприкінці останньої частини «Хронік» («Остання битва») вона не повертається разом з іншими назавжди у світ Аслана після смерті в Англії у залізничній аварії.

У шостій частині «Хронік Нарнії» «Срібне крісло» на початку герої, англійські школярі Юстес та Джил, потрапивши до Нарнії, одразу ж отримують завдання від Аслана — знайти викраденого принца. Також вони отримують 4 знаки, які будуть для дітей підтвердженнями, що вони рухаються в правильному напрямку та підказками, що робити далі і як полегшити випробування.

Ці знаки є передбаченнями. Наприклад: «Ви впізнаєте принца (якщо знайдете), тому що він перший у ваших мандрах попросить вас допомогти йому заради мене, заради Аслана» [5, с. 317].

Однак свою роль відіграє і випадок. Юстес і Джил не скористалися трьома з чотирьох знаків, проте все одно знаходять принца. Це роль випадку. Майбутнє вже вирішене, сформоване заздалегідь, його неможливо змінити. Дії самих героїв та випадок впливають лише на деталі їхнього шляху до цього майбутнього. Майбутнє не настає потім, воно вже існує й активно впливає на теперішнє, до нього потрібно тільки «дійти».

Час у «Хроніках Нарнії» К. С. Льюїса є організуючою силою сюжету, якій підвладні дії та долі персонажів.

Література:

1. Литературная энциклопедия: Словарь литературных терминов: в 2 т. / [под ред. Н. Бродского, А. Лаврецкого, Э. Лунина, В. Львова-Рогачевского, М. Розанова, В. Чехихина-Ветринского]. — М.; Л.: Изд-во Л. Д. Френкель, 1925.
2. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів.]. — К.: ВЦ «Академія», 2007. — Т. 2. — 624 с.
3. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. — К.: ВЦ «Академія», 1997. — 752с.
4. Льюїс К. С. Хроніки Нарнії: у 2 т. / К. С. Льюїс. — М.: Гендальф, 1992. — Т. 1: Племянник чародея. Лев, колдунья и платяной шкаф. Конь и его мальчик. — 1992. — 380 с.
5. Льюїс К. С. Хроніки Нарнії: у 2 т. / К. С. Льюїс. — М.: Гендальф, 1992. — Т. 2: Принц Каспиан. «Покоритель зари», или плавание на край света. Серебряное кресло. Последняя битва. — 1992. — 573 с.
6. Молчанов Ю. Б. Четыре концепции времени в философии и физике. / Ю. Б. Молчанов. — М.: Наука, 1977. — 192 с.
7. Петров В. Е. Хроника как художественно-публицистический жанр: хорошо темперированное прошлое. [Электронный ресурс] / В. Е. Петров // АРСИИ им. Г. Р. Державина. Сборник трудов Третьей конференции АРСИИ им. Г. Р. Державина / [под. общ. ред. Д. Н. Киришина]. — СПб.: Российское изд-во «Культура», 2006. — Режим доступа: http://www.kirshin.ru/about/arcii/03_05.html/
8. Федорак Н. Хронотоп Галицько-Волинського літопису. / Н. Федорак. — // Слово і час. — 2000. — № 11. — С. 24–26.
9. Чижевський Д. І. Історія української літератури: / Д. І. Чижевський. — К.: ВЦ «Академія», 2003. — 568 с.

Chronicle as a Principle of the Structure of «The Chronicles of Narnia» by C. S. Lewis

«The Chronicles of Narnia» is a series of seven fantasy novels for children written by C. S. Lewis. The genre of these works can be defined as a synthesis of fairy-tale and chronicle. The structure of the novels is typical for the genre of chronicle. Together the seven novels represent the history of the fantastic country Narnia from its beginning to the end in chronological order. Time is the organizing force of the plot of «The Chronicles of Narnia». The time is static because the past, the present and the future exist simultaneously in close cooperation.